

להתודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

קידושין דף סב

כל שבידו לאו במחוסר מעשה

בקידושין דף ס"ב. בגמרא, תנן התם אין תורמין מן התלוש על המחובר, ואם תרם אין תרומתו תרומה. בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן, אמר, פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברים, פירות ערוגה זו תלושים, לכשיתלשו, ונתלשו, מהו. אמר ליה כל שבידו לאו במחוסר מעשה דמי. ובע"ב, מתקיף לה רבי אבא בר ממל, אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו, ואמר, הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרריך, הכי נמי דהוון קידושין. הכי השתא, התם מעיקרא בהמה, השתא דעת אחרת.

- א -

אם מועיל סברא ד'בידו' גם להוות דבר מחודש לגמרי

(ד"ה אמר) דמייירי שהוא בתוך ד' אמות של הכר, וכשם שד' אמות קונות לו, כך יכול לזכות להקדש על ידי ד' אמות אלו. וכתב בשו"ת בית הלוי ח"ב סי' מ"ט (ד"ה וע"כ) דמשמע מדבריהם דאילו היה הוא מזכה להקדש על ידי ד' אמותיו לא היה יכול להקדישו, ואין אומרים דכיון שבידו להגביה ולזכות בו, יכול כבר להקדישו לפני שזכה בו, ולא יחשב לדבר שלא בא לעולם כיון דבידו לזכות בו, דכיון שעכשיו אינו בעלים של החפץ, אין מקום שיחול הקדשו על סמך שבידו להביאו לרשותו. ואינו דומה להפרשת תרומה בפירות מחוברים שיכול להפריש משום דבידו לתולשן, דהתם הפירות הם שלו, אלא שיש דין צדדי שאין חל שם תרומה כשהם מחוברים, ועל זה מועיל מה שבידו לתולשן, אבל כשאין הדבר שלו, אין מועיל מה שבידו לזכות בו. א

אכן בשערי ישר שם (ד"ה אמנם) מתקשה דאם כן האיך מועיל הפרשת תרומה על פירות מחוברים על ידי שבידו לתלוש, הרי פעולת הפרשת תרומה הוא שבזה מתיר איסור טבל, ואם כן מאחר דכשעדיין הפירות מחוברים אין בהם איסור טבל, ורק על ידי תלישתן יתחדש איסור טבל, ואז יוכל לחול הפרשת תרומה מן הטבל, א"כ כשם שאין מועיל סברא דבידו לגבי שחרור עבד מפני שצריכים להוות דבר מחודש שיחולו הקידושין, כמו כן נאמר שלא יועיל הפרשת תרומה על ידי שבידו לתלוש, שהרי צריכים להוות דבר מחודש שיחול על הפירות איסור טבל, ואז יהא נותר האיסור על ידי ההפרשה, והרי אין מועיל סברא דבידו כשצריך להוות דבר מחודש.

וכתב, דהטעם שמועיל מה שבידו לתלוש הוא, כי נהי דפעולת הפרשת התרומה מתיר איסור טבל, מכל מקום יסוד ההפרשה אינו שמתיר את הטבל באכילה, אלא יסוד ההפרשה הוא שבהפרשתו הוא מברר חלקו של כהן המעורב בתוך הפירות, כי בפירות הארץ מעורב בו חלקו של כהן, והיינו ששבט הכהנים עם הבעלים הם משותפים בפירות של טבל, כמו שכתבו התוס' סוכה דף ל"ה. (ד"ה אתיא) דהטעם שאין יוצאים באתרוג של טבל הוא משום דנחשב כאתרוג השותפים מפני שחלקו של כהן מעורב בו, ובהפרשת התרומה הוא מברר חלקו של כהן וחלקו של בעלים, ועל ידי בירור זה ממילא נותר הטבל, כיון שאין בו עוד חלקו של כהן האוסרו באכילה. ומעתה, נהי שבעודן הפירות מחוברים אינו יכול להפריש תרומה ולברר חלקו של

סברא דמעיקרא בהמה השתא דעת אחרת / שני סוגי דבר שלא בא לעולם / דבר של הפקר ובידו לזכות בו אם יכול להקדישו / האיך מועיל סברא דבידו לתולשן אע"ג שלא חל עדיין איסור טבל / גדר הפרשת תרומה בגדר מברר חלקו של כהן / אם כשם שיכול להפריש מעשר יכול גם להפריש תרומת מעשר / אם יכול כבר לחלל מעשר שני / מה שהשפחה נעשה בריה חדשה אינו מתייחס לתשמישו של האדם

- שערי ישר, ר"ן בנדרים, בית הלוי, חזון איש -

א. בשערי ישר שער ו' פרק י"ז (ד"ה ונראה) מבאר מה שאמרו בגמ' דאע"ג דכל שבידו לאו במחוסר מעשה דמי, עם כל זה אינו יכול לקדש שפחתו שיחולו הקידושין לאחר שאשתחרריך, משום דמעיקרא בהמה השתא דעת אחרת, דהנה הכלל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אמור בין בדבר שאינו בעולם כלל, כגון פירות דקל שעדיין לא גדלו ולא באו לעולם, שאינו יכול להקנותן עכשיו שיחול הקנין אחר שיבואו לעולם. ובין בדבר שגוף הדבר כבר בא לעולם, אלא שחלות הדבר שרוצה לפעול אי אפשר שיחול עכשיו, ורוצה לפעול עכשיו שיחול אחר זמן, כגון הפרשת תרומה בפירות מחוברים, שהפירות הם בעולם ועם כל זה כיון שעכשיו אי אפשר שיחול תרומה עליהם, נחשב לדבר שלא בא לעולם.

אכן על זה מועיל מה שבידו לאו במחוסר מעשה דמי, דכיון שעצם הדבר הוא בעולם, אלא שאינו יכול לפעול עכשיו חלות הדבר, לפיכך, כיון שבידו לתלוש ולהפריש תרומה, אינו נחשב לדבר שלא בא לעולם. אבל כשהדבר באמת אינו בעולם, אפילו אם יצויר שבידו להביא הדבר לעולם, אי אפשר להחשיב כאילו בא כבר הדבר לעולם, דנהי שבידו להביאו לעולם, מכל מקום כיון שהמציאות הוא שאין הדבר בעולם, הרי הוא בכלל דבר שלא בא לעולם. וזה שאמרו בגמרא דבשפחה אין מועיל מה שבידו לשחררה משום דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת, כי על ידי השחרור הרי היא נחשבת כבריה חדשה שאפשר לקדשה, ובריה זו אינה עכשיו בעולם כלל, ונמצא דעושה עכשיו על דבר שאינו בעולם כלל, ואין מועיל סברא דבידו לחדשה ולתקנה שתיעשה בריה חדשה.

כיוצא בזה, בנדרים דף ל"ד: אי דאם היה לפניו ככר של הפקר יכול להקדישו אע"ג שמעולם לא היה קנוי לו. וכתבו הר"ן (ד"ה אמר) והרא"ש

א. וזהו מבאר דאינו דומה למה שאמרו בכתובות דף נ"ט: דהאומר 'שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תיקדש' שהיא הקדש, משום דבידו לפדותה, כי שם גם עכשיו הוא הבעלים של השדה, אלא דבעודה משועבדת לבעל חוב אינו

א. וזהו מבאר דאינו דומה למה שאמרו בכתובות דף נ"ט: דהאומר 'שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תיקדש' שהיא הקדש, משום דבידו לפדותה, כי שם גם עכשיו הוא הבעלים של השדה, אלא דבעודה משועבדת לבעל חוב אינו

התורה אלא בדברים שהאדם משמש בהם והוא שליט עליהם, אבל בדברים שאינם תחת השתמשותו לא נתנה התורה דיני התורה לפעול חלות דין על שם העתיד. אכן כל שהוא בידו נחשב כבר בכלל תשמישי בני אדם, ואינו נחשב דבר שלא בא לעולם, ולכן אפילו בעודן הפירות מחוברים נחשב הפרשת תרומה כדבר שהוא משמש ושליט בהם, שהרי בידו לתולשן. אמנם קידושי שפחה לאחר שישחררה נחשב דבר שלא בא לעולם אע"ג שבידו לשחררה, כי מה שעל ידי השחרור נעשית השפחה לבריה אחרת שיש בה תפיסת קידושין, אינו מתייחס לפעולת האדם לומר שבידו של אדם להוות בריה חדשה שנאמר שהוא דבר שהאדם כבר משמש ושליט עליו, כי אין זה מתשמישי האדם לברוא אנשים על הארץ, אלא שעל ידי מעשיו מסתובב הדבר שהשפחה נחשבת כבריה חדשה, ואין זה מתייחס אל פעולת האדם לומר שהוא כבר משמש ושליט בדבר זה, שיחשב כדבר שבא לעולם, ולכן אין מועיל מה שבידו לשחררה, ואין ללמוד מזה שלא יועיל בידו כשצריך להוות דבר מחודש.

ובדברי הגמ' בנדרים דף ל"ד: (ה"ל) דאפשר אדם להקדיש חפץ של הפקר, נהי שהר"ן והרא"ש מפרשים דמיירי שמזכה להקדש על ידי ד' אמותיו, אכן בתוס' שם (ד"ה ואמר) כתבו בפירוש השני דמיירי אפילו כשאינו בתוך ד' אמותיו, אלא דמיירי שבידו לזכות בה, כי הוא קרוב לה יותר משאר אדם, ונחשב כדבר שבא לעולם, כיון דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי. וגם הרא"ש (ד"ה להורישה) מביא פירוש זה בשם הר"א ממ"ץ. ובחזו"א שם מסתייע מזה דסברא דבידו מועיל גם כשצריך להוות דבר מחודש, וכתב דגם מדברי הר"ן והרא"ש (בפירוש הא') שמפרשים שמקדישו על ידי קנין ד' אמות, אין להוכיח שהם חולקים על זה (ודלא כדברי הבית הלוי הנ"ל), דישי לומר דלא נחא להם להעמיד דוקא במקום שאין איש אחר יכול לזכות בו, וגם לפרש שלא יהא קדוש עד שיבא לידו ויקננה, אבל בעיקר הדין יש לומר שהם מודים דיכול להקדיש חפץ של הפקר משום שבידו לזכות בו. וראה השלמות והוספות [א]

- ב -

אם יכול להפריש תרומה גם כשחלק התרומה וגם חלק השיריים עדיין מחוברים

אין תרומתו תרומה, דבזה החידוש הוא דאין תורמין אפילו כשאחד מהם הוא תלוש.

אמנם בבית מאיר ביו"ד סי' שכ"ז כתב דכיון שבגמ' מבעי דוקא בתורם תלושין על מחוברים או מחוברים על תלושין, משמע דאם שניהם מחוברים אין תרומתו תרומה, ובזה אין מועיל מה שבידו לתולשן.

ובספר חלת לחם סי' ו' (אות ד' ד"ה עוד, והנה) כתב ג"כ דכיון דבגמ' מבעי דוקא כשאחד מהן תלוש, משמע דאם שניהם עדיין מחוברים, אין מועיל מה שבידו לתולשן. והוא מבאר הטעם, דכשם שאמרו בגמ' דבמקדש שפחתו לאחר שתשתחרר אינה מקודשת כי מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת, והיינו משום דאין מועיל בידו כשאין לו עדיין שום שייכות בדבר שרוצה לעשות, וקידושין בשפחתו כיון דמעיקרא בהמה נחשב שאין לה עדיין שום שייכות בקידושין, והכי נמי כשכל התבואה עדיין מחובר, נחשב שעדיין אין כאן שום שייכות להפרשת תרומה, ובזה אין מועיל מה שבידו לתלוש. לכן צריך שיהא או חלק התרומה או חלק השיריים כבר תלוש, שאז יש כבר שייכות בהפרשת תרומה, ועל זה מועיל מה שבידו לתלוש.

כהן, מכל מקום על זה מועיל סברא דבידו לייחד ולקרוא שם על הפירות שהם כבר בעולם, שלאחר שיתלשו יהיו פירות אלו של שבט הכהנים, ופירות אלו יהיו קנויים לבעלים. והיינו, דאינו נחשב בידו להוות דבר מחודש, כי השותפות שיש בטבל קיים כבר עכשיו בהיותן מחוברים שיש לכהנים חלק בהם, אלא שאין נוהג עדיין איסור טבל.

והנה בחזון איש נשים סי' קמ"ח (לדף ס"ב ד"ה בענין) בתחילת דבריו מפרש ג"כ דהכוונה במה שאמרו מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת, הוא משום דסברא דבידו אינו מועיל כשהדבר אינו בעולם כלל, ועדיין צריכין לעשות דבר מחודש לגמרי אלא שבידו לעשותו. ועל פי זה כתב שם דנהי שיכול להפריש תרומה ומעשר על פירות לכשיתלשו, מכל מקום אינו יכול להפריש עכשיו תרומת מעשר על המעשר לכשיתלשו משום דבידו לתלוש, כי לגבי תרומת מעשר נחשב זה כעשיית דבר מחודש לגמרי, שהרי אין בידו להפריש תרומת מעשר אלא אם יש כאן מעשר, והרי לעת עתה אין מעשר כלל בעולם, ואין מועיל מה שבידו לעשותו מעשר שיכול להפריש תרומת מעשר. וכן לגבי חילול מעשר שני, נהי שבידו לתלוש מחוברים שיכול להפריש מעשר שני, מכל מקום אין מועיל בידו שיוכל לחלל מעשר שני כשעדיין לא חל המעשר כלל.

אמנם בחזו"א בהמשך דבריו (ד"ה ומ"מ) מפקפק בעיקר יסוד זה, והוא מצדד לומר דיועיל סברא דבידו גם כשצריך עדיין לעשות דבר מחודש, ולכן יכול גם עכשיו להפריש תרומת מעשר אע"ג שעדיין אין תרומה כלל בעולם, וכן יכול לחלל מעשר שני אע"ג שעדיין אין מעשר שני בעולם כלל.

וכתב דאין הכרח מדברי הגמ' שאין מועיל סברא דבידו להתהוות דבר מחודש, כי מה שאמרו דאין יכול לקדש שפחתו לכשישחררה משום דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת, אפשר לפרשו בדרך אחרת. דהנה הטעם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוא משום שלא ניתנו דיני

משמעות הגמרא דמועיל דוקא כשאחד מהם הוא כבר תלוש / אם מועיל גם כששניהם מחוברים / כששניהם מחוברים אין לו עדיין שום שייכות להפרשת תרומה

- רבי עקיבא איגר, ביאור הגר"א, בית מאיר, חלת לחם -

ב. כפי האמור, בגמ' מבעי באומר פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברים, לכשיתלשו, או באומר פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים, לכשיתלשו, ובגמ' מסיק דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה. [א]

וכתב בגליון הש"ס לרבי עקיבא איגר דהוא הדין דמועיל גם באומר פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברים, לכשיתלשו. ובחי' רעק"א בשו"ע סי' שכ"ח תמה בדברי הגמ' מדוע נקטו כשאחד מהם הוא תלוש, כי לכאורה מועיל גם כששניהם מחוברים. ובביאור הגר"א יו"ד סי' שכ"ז סק"א כתב ג"כ דמועיל גם כששניהם מחוברים, ומה שנקטו בגמ' כשאחד מהם הוא תלוש, זה משום שנמשכו אחרי לשון המשנה (תרומות פ"א משנה ה') ששינו דאין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם

השלמות והוספות

שאינו שלו, מכל מקום מהותו של ההקדש הוא מה שהוא מוסר להקדש את החפץ, ולא מה שמפקיע בעלותו מעל החפץ, ונמצא דכלפי להקדיש אינו נחשב שצריך עדיין לפעול את עיקר הדבר שיוכל להקדישו, ולכן סובר הר"א ממ"ץ דיכול להקדיש חפץ של הפקר כשבידו לזכות בו.

[א] ברש"י (ד"ה ונתלשו) כתב דעל ידי שבידו לתלוש חל התרומה למפרע, ע"כ. אכן בפסקי הלכות יד דוד (ח"א דף ס"ב מדפי הספר) כתב דאין לפרש דברי רש"י כפשוטו שחל התרומה למפרע משעה ראשונה, שהרי בתוספתא בפ"ב דתרומות א' דעדיין יש בה איסור טבל עד שיתלשו הפירות, ואם חל התרומה למפרע נמצא שכבר הותר איסור טבל למפרע. וכתב דצריך לומר דכוונת רש"י הוא שחל התרומה אחר כך על ידי אמירה ראשונה.